

PRATARMĖ

Dvidešimt septintojoje Senosios Lietuvos literatūros knygoje spausdinami straipsniai, parengti pagal pranešimus, perskaitytus tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Albertas Vijūkas-Kojalavičius iš 400 metų perspektyvos“ (Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2009 IV 30–V 1).

Pirmąjį pranešimą konferencijoje perskaitęs Liudas JOVAIŠA straipsnyje „Albertas Kojalavičius Jėzaus Draugijoje“ teisingai pastebi, kad šio XVII amžiaus istoriko darbai žinomi, tačiau jo asmenybė tebeskendi šešėlyje. Sausi duomenys apie vienais ar kitais metais eitas pareigas – tai bemaž ir viskas, ką iki šiol žinome apie tėvą Kojalavičių. Remdamasis kai kuriais Jėzaus Draugijos Romos archyvo šaltiniais (metiniais katalogais ir nekrologu), Jovaiša pristato Alberto Kojalavičiaus asmenybę ir ją supusią aplinką. Kokiomis dorybėmis pasižymėjo Jėzaus draugu pasiryžęs būti tėvas Albertas? Kokių žmonių draugija Lietuvos jėzuitų provincijoje jį supo ir lydėjo penkis dešimtmečius studijuojant, dėstant, vadovaujant ir apaštalaujant? Tokie klausimai keliami šiame straipsnyje ir į juos duodami argumentuoti atsakymai.

Eugenija ULČINAITĖ straipsnyje „Jėzuitiškoji tarnavimo Dievui doktrina Alberto Kojalavičiaus raštuose“ aptaria svarbiausius Kojalavičiaus kūrinius, išryškindama juose jėzuitiškosios tarnavimo Dievui doktrinos bruožus. Pasak autorės, galima išskirti šiuos tos doktrinos aspektus: tikybinį-religinį, edukacinį, misijinį, gynybinį (miles Christi) ir charitatyvinį. Visus Kojalavičiaus veikalus jungia viena bendra idėja – ad maiorem Dei gloriam: jos pagrindu parašyta Lietuvos istorija, įvairenybės apie Bažnyčios būklę Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštijoje, Radvilų metraštis ir dar kiti kūriniai.

Svarbu pažymėti, kad toje tarnavimo Dievui programoje Kojalavičiui buvo lygiai svarbūs ir Jėzaus Draugijos globėjai: popiežiai,

karaliai, vyskupai, didikai (veikalas Gratiae saeculares, 1640), ir patys mažiausi vienuolijos nariai – „broliai pagalbininkai“ (fratres coadiutores), kuriems jis paskyrė vieną paskutiniųjų savo kūrinių Pamiątką krótka braciey koadiutorów (1673).

Mintautas ČIURINSKAS straipsnyje „*Albertas Vijūkas-Kojalavičius – biografas*“ aptaria tuos biografinius kūrinius, į kurios iki šiol nebuvo žvelgiama kaip į atskirą jo kūrybos sritį. Šie veikalai pradeda ir užbaigia Kojalavičiaus kūrybinį palikimą, publikuotą knygomis: 1645 m. išėjo jėzuito Lauryno Bartilijaus biografija (De vita et moribus r.p. Laurentii Bartilii e Societate Iesu, liber unicus, auctore Alberto Wiiuk Koiatowicz Soc. Iesu, Vilnae: Typis Acad. Societ. Iesu), o 1673 (1671?) m. – didelis mirusių Draugijos brolių pagalbininkų biografijų rinkinys – Trumpas Jėzaus Draugijos brolių koadjutorių paminėjimas (Pamiątką krotka braciej koadjutorow Societatis Iesu swiętobliwie zmárlych, z rozných teyze Societatis pisarzow zebrana, na dni, cálego roku rozložona, ku zbudowánium żyjących, do druku podana, przez x. Woyciecha Wiiuka Koiatowicza Societatis Iesu, W Wilnie: W Drukárni Akadémickiej Societatis Iesu). Straipsnyje apžvelgiama Kojalavičiaus biografinių tekstų visuma ir svarbesnieji jo biografistikos bruožai, sąsajos su literatūrine tradicija, jėzuitų raštija ir jų savitumas.

Dalia DILYTĖ straipsnyje „*Alberto Vijūko-Kojalavičiaus Lietuvos istorijos kalbos*“ argumentuotai nurodo, kad Albertas Vijūkas-Kojalavičius seka antikinės istoriografijos principais, tačiau perima ne visus. Pavyzdžiui, galbūt veikiamas Baroko estetikos, jis vengia gryno analizės ir kronikų stiliaus, trumpų sakinių, sauso dėstymo, bet iš Tito Livijaus (*59 m. pr. Kr.–†17 m. po Kr.) istorijos noriai perima dviejų skirtingų rūšių periodus: kelių trumpų sakinių ir išsišakojusį ilgų sakinių periodą. Pagrindinį pasakojimo audinį jis nuaudžia, kaitaliodamas šias dvi sintaksinių-stilistinių vienetų rūšis. Tokį audinį puošia kalbų ornamentas. Pasak autorės, krinta į akis, kad daugiau kalbų įdėta į paskutiniųjų istorijos knygų personažų lūpas. Viena vertus, tai rodo civilizuotesnius santykius tarp valstybių (vyksta dau-

giau derybų, parašoma daugiau laiškų), tačiau antra vertus, norom nenorom parodoma, kad kadaise Lietuva kalbėjo mažiau, daugiau darbuosi kalaviju, o XVI amžiaus viduryje ji daugiau kalba ir šaukia, bet tas riksmas yra tragiškas, nes jis jau nebeišsaugo nei jos žemių, nei nepriklausomybės. Visi minėti elementai sudaro pasakojimą, kuris dabartinės literatūrologijos vadinamas mimetiniu. Į jį įsiterpia diegetinio naratyvo elementų. Tai suteikia tekstui dinamikos, o autoriui padeda sukurti įspūdingą kūrinių.

Kitame šios autorės straipsnyje „Alberto Vijūko-Kojalavičiaus Lietuvos istorijos veikėjų charakteristikos tipai“ pateikiami kito tyrimo rezultatai. Mokslininkė pasidomėjo, kaip Albertas Kojalavičius Lietuvos istorijoje charakterizuoja aprašomus legendinius ir istorinius asmenis. Buvo nagrinėjamos tik tiesioginės, autoriaus lūpomis išsakytos charakteristikos.

Pasak autorės, apibūdinamas personažus, Kojalavičius pateikia du tiesioginių charakteristikų tipus. Vieną jų grupę sudarytų išsamesnės, ilgesnės, vientisinėmis vadinamos charakteristikos. Šios charakteristikos yra dviejų rūšių. Vienos tęsia Livijaus bei kitų istorikų tradiciją ir apibūdina vaizduojamo asmens vidines, dvasines, tad abstraktesnes ypatybes. Joms būdingi ilgesni, kartais periodo formos sakiniai, vartojamos retorinės figūros ir priemonės. Kitos parašytos vadovaujantis vėlesniu Svetonijaus ir Augustų istorijos rašytojų pavyzdžiu. Jose pristatomi ne tik vidiniai, bet ir išoriniai personažo bruožai, nusakomi individualūs įpročiai bei polinkiai. Šių charakteristikų stilius sausesnis, be puošmenų, sakiniai trumpi.

Kitam tipui priklausytų fragmentinės charakteristikos. Tai trumpi apibūdinimai, dažnai skirti ne tokiems svarbiems kūrinių personažams. Kartais fragmentinės charakteristikos apibūdina asmenį tik vieną sykį. Kartais autorius jas išbarsto tam tikroje teksto atkarpoje, ir skaitytojas visą aprašomo veikėjo vidinio pasaulio vaizdą turi susidaryti, sąmonėje sumuodamas visas fragmentines charakteristikas. Kartais fragmentinės charakteristikos papildo vientisines.

*Autoriaus lūpomis apibūdinti Lietuvos istorijos personažai neišsky-
la prieš skaitytojo akis kaip itin sudėtingos ar prieštaringos asmenybės.
Daugumą jų galima skirstyti į teigiamas ir neigiamas, nes autorius
nurodo tik arba baltus, arba juodus aprašomo veikėjo bruožus. Tačiau
neturėtume manyti, kad toks principas neturi prasmės. Jis reikšmin-
gas tuo, kad atskleidžia autoriaus asmeninį požiūrį į vaizduojamąjį
personažą ir jo veiklą. Tiesioginėmis charakteristikomis Kojalavičius
išgrynina, jo nuomone, svarbiausius veikėjo bruožus. Skaitytojas gali
pats mintyse pasipildyti autoriaus duotą apibūdinimą, perskaitęs kū-
rinyje pateiktą medžiagą apie to personažo veiksmus, poelgius, san-
tykius su kitais veikėjais, taip susidarydamas ir išsamesnį, ir gal būt
objektyvesnį vaizdą. Taip pat privalu pabrėžti, kad nė vienas Lietuvos
istorijos veikėjas nėra panašus į kitą. Pro skaitytojų akis praslenka ro-
mus ir net nedrąsus Šventaragis, laukiniškai veržlus, bet gebėjęs rasti
tinkamiausią išeitį iš kiekvienos padėties, nesigviešęs valdžios narsuolis
Kęstutis, godus svetimo labo, žiaurus, įtaringas ir visų bijantis Žygi-
mantas I, orus, taupus, guvaus proto galiūnas, visiems prieinamas,
teisingas, gebėjęs nuraminti vaidus Žygimantas II, neramus, ambicin-
gas, veiklus, beatodairiškai narsus ir talentingas kariautojas, išvalgus
diplomatas Mykolas Glinskis, išdidus, ambicingas, pasiutiškai niršus
girtuoklis Švitrigaila, lėtapėdis ir lėtakalbis stipruolis, mėgęs muziką,
mokytų ir drąsių žmonių kompaniją švaistūnas Aleksandras, išsilavi-
nęs, bet nepakankamai vertinęs tikrąją religiją neveiklus lengvabūdis
Žygimantas Augustas ir daugelis kitų.*

Libertas KLIMKA straipsnyje „Alberto Vijųko-Kojalavičiaus dar-
bai fizikos srityje“ atskleidžia, jog XVII a. pirmoje pusėje Vilniaus
akademijoje, nepaisant vyraujančio scholastinio ptolemėjiško pasaulė-
vaizdžio, jau buvo diskutuojama ir apie naujausius eksperimentinės
fizikos ar teleskopinės astronomijos atradimus. Kapucinų vienuolis Vā-
lerijonas valdovo Vladislovo IV Vazos akivaizdoje, dalyvaujant Uni-
versiteto mokslininkams, pakartojo įžymiuosius Galileo Galilei'aus
(*1564–†1642) mokinių Evangelisto Torricelli'o (*1608–†1647) ir

*Vincenzo Viviani'o (*1622–†1703) bandymus. Juos aprašė ir komentavo profesorius Kojalavičius veikale Oculus ratione correctus id est Demonstratio ocularis cum admirandis de vacuo a peripatetico Vilnensi per demonstrationem rationis reiecta (Akis, pataisyta protu, Vilnius: Jėzuitų akademijos spaustuvė, 1648, 106 p.). Įmerkus į gyvsidabrij stiklinį vamzdelį užlydytu galu, metalo stulpelis jame nusmukdavo iki tam tikro lygio. Kojalavičius, remdamasis Aristotelium, tvirtino, kad virš gyvsidabrio esąs ne vakuumas, o vienas iš keturių pagrindinių Visatą sudarančių elementų, būtent – oras. Tuštuma negalima, nes nesą erdvės be materijos. Profesoriaus autoritetas buvo toks didelis, kad ši knyga įvairiose LDK mokyklose buvo cituojama, praėjus dar bemaž šimtui metų.*

Marcelis ANTONIEWICZIUS straipsnį, pavadintą „Rodowód książąt Radziwiłłów w dziełach Alberta Wijuka Kojalowicza“, paskyrė vienai iš gausių temų, aptariamų Kojalavičiaus kūriniuose, o būtent – Radvilų giminės kilmei ir vyriausių kartų genealogijai. Jo tyrimo pagrindą sudaro veikalas Fasti Radiviliani gesta illustrissimae domus ducum Radziwil compendio continentes *bei abi LDK herbyno atmainos: lotyniškoji* (Nomenclator familiarum et stemmatum Magni Ducatus Litvaniae et provinciarum ad eum pertinentium) *bei lenkiškoji* (O klejnotach albo herbach których familie stanu rycerskiego w prowincjach Wielkiego Księstwa Litewskiego zażywają). *Kojalavičiaus tekstus lenkų mokslininkas aptaria, pasitelkęs kai kurių Kojalavičiaus pirmtakų: Motiejaus Strijkovskio, Augustino Rotundo (*apie 1520–†1582), Motiejaus Strubičiaus (*apie 1530–†apie 1604) ir Saliamono Risinskio (*apie 1560–†1625), darbus. Jo teigimu, Kojalavičiaus triušas užbaigė ilgą procesą, kurio metu įvairūs asmenys ieškojo tinkamų kunigaikščių giminei protėvių, taip stengdamiesi ją „įrašyti“ į legendinę Lietuvos istorijos dalį, dėstomą gausiuose LDK metraščių variantuose. Kojalavičius savo darbuose Radvilas kildino iš legendinės didžiųjų kunigaikščių giminės, turėjusios Kentaurio herbą ir kilusios iš Romos patricijaus, atlydėjusio į Lietuvą kunigaikštį*

Palemoną. Straipsnyje aptariamos teigiamos ir neigiamos pasakojimų apie Radvilų ir Astikų giminės ypatybės, taip pat skiriama vietos kontekstiniais dalykais, pirmiausia Kojalavičiaus kontaktams su senovės Radvilų palikuonimis, ir tai įtakai, kurią jo darbai padarė vėlesniems heraldinių bei genealoginių raštų autoriams.

Siargiejus KOWALOWAS straipsnį „Maciej Strykowski jako poprzednik Alberta Wijuka Kojalowicza: spojrzenie białoruskie“ pradedą, nurodydamas, kad literatūrinis bei mokslinis Alberto Kojalavičiaus palikimas nėra kol kas sudominęs šių dienų Baltarusijos mokslininkų taip, kaip Strijkovskio kūriniai. Vis dėlto tai esąs tik laiko klausimas, nes savu metu nė Strijkovskis nedominęs baltarusių taip, kaip dabar. Apie jį daug rašė Mikola Ulaščikas, Viačaslavas Čamiarickis, Siamonas Padokšinas, Ivanas Saverčanka, Albina Semiančuk ir kai kurie kiti šių dienų Baltarusijos tyrėjai. Strijkovskis buvo vienas iš mėgstamiausių XX amžiaus baltarusių literatūros klasiko Uladzimiro Karaškevičiaus autorių (jo apysakos „Kristus nusileido Gardine“ motto paimtas iš Kronikos). Strijkovskio recepcijos baltarusių kultūroje savitumą sudaro dėmesys pirmiausia poetinei, o ne istoriografinėi kūrybai. Tokį vertinimą straipsnio autorius pagrindžia nuorodomis į poetinių Kronikos intarpų vertimus, kuriuos parengė Alesius Briazgunovas, ir į savo apžvalgą, kurioje pateikiama informacija apie Strijkovskio kūrybinio palikimo recepciją įvairiakalbėje LDK poezijoje.

Albina SEMIANČUK straipsnyje „Wpływ Kroniki Macieja Strykowskiego na historiografię Wielkiego Księstwa Litewskiego w XVII wieku“ apžvelgia, kokie autoriai kokiomis formomis perteikė Strijkovskio kūrybinį palikimą, kaip toliau buvo plėtojama jo kūrinių tematika, idėjos ir poetinės formos. Pasak autorės, iki šiol stebina Strijkovskio recepcijos įvairovė. Ją sudaro visos įmanomos formos, pradedant kompiliacija ir baigiant kūrybišku sekimu. Strijkovskio sekėjų gretą sudaro tokie autoriai kaip Samuelis Daugirdas (*XVI a. pab.–†po 1626), Inocentas Gizelas (*apie 1600–1683), Albertas Kojalavičius ir daugelis kitų. Jo kūriniai anksti (dar XVI amžiaus pabaigoje) buvo

imti versti į rusėnų kalbą; vėliau jie versti ir į rusų kalbą. Slaviški Kojalavičiaus tekstai buvo skirti pirmiausia Vidurio ir Rytų Europos skaitytojui, o štai lotyniškai parašyta Kojalavičiaus Lietuvos istorija buvo orientuota į Vakarų Europos visuomenę ir pirmiausia ją supažindino su dalykais, kuriuos pirmasis savu metu buvo aptaręs Strijkovskis. Straipsnio autorės tvirtinimu, Kojalavičiaus negalima pavadinti aklu Strijkovskio sekėju. Ypač tai matyti tose vietose, kuriose tėvas Albertas perteikė žinias apie ikirikriščioniškąją Lietuvą. Čia jis daugiur atmetė Strijkovskio fantazijas ir rašė, stengdamasis tekstus grįsti šaltiniais, kurių Strijkovskis dėl kurių nors priežasčių nepanaudojo ar kurie jam tiesiog nebuvo prieinami. Autorės teigimu, Kojalavičius šitaip žengęs reikšmingą žingsnį link tautinės istoriografijos susiformavimo vėlesniais amžiais.

Uladzimiro KAROTKIJAUS straipsnis „Русь, Ливва, Москва между Рюриковичами и Палеменовичами в Литовской истории Альберта Вуюка-Кояловича“ skiriamas kurioms ne kurioms Kojalavičiaus veikalo ideologinėms ypatybėms aptarti. Autoriaus pastebėjimu, XVII a. viduryje Lietuvos Didžioji Kunigaikštija tapo tokia arena, kurioje valstybinės-dinastinės kaimynų pretenzijos virto karo veiksmais, ėmusiais grėsti jos politiniam suverenitetui. Jo teisiniam ir etiniam autoritetui pagrįsti tuo metu ir priverkę naujos patriotiškos LDK valstybingumą grindžiančios koncepcijos, kuria darsyk šiuolaikiškai būtų apmąstytas ir įvertintas tiek pats valstybingumas, tiek jo ištakos. Tokiu veikalui ir tapo Alberto Kojalavičiaus parašyta dvitomė Lietuvos istorija. Panašios kaimynų parašytos istorijos jau buvo pasirodžiusios anksčiau. Tai Motiejaus Miechoviečio, Bernardo Vapovskio, Martyno Kromerio kronikos. Nors Kojalavičius ir deklaravo seką Strijkovskiu, tačiau jį užvis mažiau domino pastarojo veikalą organizuojantis, telkiantis rusėniškasis ir rusiškasis elementas. Kojalavičiui svarbesni tie įvykiai, tie veikėjai, tie istorijos siužetai, kurie rodo lietuvių karinės galios pranašumą, jų dvasios stiprybės raišką ir netgi politinę bei pilietinę išmintį. Pasak straipsnio autoriaus, tokiais reikia laikyti siužetus

apie kunigaikščio Sviatoslavo mirtį, apie Algirdo žygį į Maskvą, apie Mykolo Glinskio ir Konstantino Ostrogiškio kovas, kuriomis pasireiškęs Palemonaičių pranašumas prieš Riurikaičius. Autorius atkreipia dėmesį ir į tą kūrinio stilistikos ypatybę, jog tokie pasakojimai paprastai pasibaigia vertinamojo pobūdžio išvadomis, svarbiomis suprasti šio veikalų ir tėvo Alberto ideologines-menines nuostatas.

Kazimierz PUCHOWSKIS tyrime, pavadintame „Dzieje Litwy w kształceniu elit politycznych w szkołach jezuitckich Rzeczypospolitej Obojga Narodów“, savotiškai pratęsia Karotkijaus svarstymus apie Kojalavičiaus istoriografijos tikslus, uždavinius ir jos reikšmę. Mokslininkas atkreipia dėmesį, kad Jėzaus Draugijos vadovai iš pradžių nevertino istorijos kaip savarankiškos disciplinos (tai matyti iš Ratio studiorum, išėjusios 1599 m.). Tačiau jos reikšmę anksti suprato jėzuitai, darbuoję Lietuvos provincijoje. Jau 1609 m. jie kreipėsi į Draugijos vadovybę, prašydami leidimo mokyti jos atskirai. Jų prašymas buvo grindžiamas bajorų ir didikų reikalavimu, kad kilmingoji jaunuomenė įgytų deramą išsilavinimą iš visų dalykų, reikalingų tiek dalyvaujant seimų ar teismų debatuose, tiek ir kitose viešo politinio gyvenimo srityse. Vis dėlto negatyvus Romos nusiteikimas tuo klausimu atėmė galimybę pakeisti kurias ne kurias Ratio studiorum nuostatas ir taip ją modernizuoti, o tuo pačiu gerokai suvėlino ir sulėtino istorijos kaip savarankiškos mokslo šakos dėstymą Respublikos jėzuitų mokyklose. Išsilavinimo tikslu kaip ir anksčiau liko perfecta eloquentia; istorija ir toliau buvo traktuojama kaip pagalbinių retorikos disciplina.

Vis dėlto jau nuo pat XVII pradžios mokytojai retorikos kursuose perskaitydavo ir istorijos paskaitų. Jų turinį lėmė pedagoginės nuostatos, formuluojamos pirmiausia Vilniaus jėzuitų akademijoje. Istorijos paskaitose buvo skiriama dėmesio paskiroms giminėms. Būtina paminėti ir tai, kad Lietuvos jėzuitų teatro repertuaro ženkliai dalį irgi sudarė dramos istorine tematika. Nors Lietuvos istorijos temomis parašytų dramų veikalų rodyta visoje Respublikoje, bet Lietuvos provincijos mokyklose jų būta daugiausia. Galop nuo 1739 m. Lietuvos

provincijoje istorija buvo pradėta dėstyti kaip atskira disciplina (Lenkijos provincijoje – nuo 1743 m.). Tai turėjo didžiulės reikšmės keliant Karūnos ir Kunigaikštijos elito politinės bei istorinės kultūros lygį.

Žana NEKRAŠEVIČ-KAROTKAJA straipsniu „Quinta essentia християнської гомілії в розумінні о. Казимира Вуюка-Кояловича SJ і сучасних йому представителів «греко-славянського» тина проповіді“ atsigręžė į kūrybinį Alberto Kojalavičiaus brolio Kazimiero palikimą. Pasak autorės, Baroko pamokslininkai intensyviai svarstė, kokia galėtų būti pamokslo prigimtis, arba, Teofrasto Paracelso žodžiais, jo quinta essentia. Tiek Vakarų, tiek Rytų Bažnyčios autoriai ieškojo būdų, kaip suderinti profetinio ir retorinio tipų pamokslius, todėl nieko nuostabaus, kad esama bendrumų tarp, pavyzdžiui, Kirilo Trankviliono Kijevo mokyklos pamokslininkų (minėtina pratarinė 1619 m. Mokomajai Evangelijai – Евангелие учительное) bei Joanikijaus Galiatovskio (Supratimo raktas – Ключ разумения, 1659) ir Kazimiero Kojalavičiaus veikalo Modi LX sacrae orationis varie formandae (60 įvairių būdų sukurti pamokslią; straipsnyje remiamasi 1684 m. leidimu). Šiame veikle Kojalavičius skelbia apie retorikos ir logikos pasitelkimą, kuriant pamokslius; jis aptaria dažniau pasitaikančias „bendrąsias vietas“ (puncta). Apibūdindamas kiekvieną pamokslo kūrimo būdą, Kojalavičius remiasi žinoma retorine schema (accessus – propositio – confirmatio), o pavyzdžiuose paaiškina, kaip kiekvienu atveju panaudoti įvairias retorines kalbos priemones. Bendrą savo veikalo koncepciją autorius dar pagrindžia numerologijos elementais, kurie jo darbui suteikia ypatingos harmonijos ir išbaigtumo.

Keliuose kituose straipsniuose aptariama Alberto Kojalavičiaus veikalų receptija vėlesniais amžiais, taip pat istorinės, kultūrinės ir kitokios jo gyvenimo ir veiklos aplinkybės. Roma BONČKUTĖ tyrime, pavadintame „Alberto Vijūko-Kojalavičiaus veikalo Historia Lituana receptija Simono Daukanto darbe Istorija Žemaitiška“, atsigręžia į Kojalavičiaus ryšius su Daukantu. Jos teigimu, pastarasis savo Darbuose senovės lietuvių ir žemaičių (1822) Kojalavičiaus Historia Lituana

išnašose nurodo net 60 kartų. Veikale Istorija žemaitiška (1834) tokių nuorodų yra gerokai mažiau (21). Tačiau tekstologinė analizė rodo, kad Daukantas šiame veikale Kojalavičiumi sekė lygiai dažnai, nors nuorodų nebežymėjo.

Veikale Darbai senovės lietuvių ir žemaičių autorius giria Kojalavičių, sakydamas, kad jis yra „lietuvis nuo Kauno“, „garsus moksle savo amžiuje“, „daug geresnis už Strijkauskį“, o „išguldymas darbų, skaisnumas kalbos, aiškumas žodžių negali būti geresnis nė kokiam rašte“. Autorės tvirtinimu, Daukantui buvo artima Kojalavičiaus retorika. Tai ji pagrindžia, aptardama Kojalavičiaus teksto citavimo ir persakojimo pobūdį, atskleidžiant jo vertimo ir adaptavimo ypatumus ir apibūdinant istoriografinių idėjų perėmimo lygmenį.

Zigmantas KIAUPA straipsnyje „XVII amžiaus pradžios Kaunas – Alberto Kojalavičiaus ir jo brolių jaunystės miestas“ atskleidžia mažai žinomų ar iš viso nežinomų vienos šeimos gyvenimo faktų. Broliai Albertas, Kazimieras ir Petras Kojalavičiai gimė Kauno pirklio Jono Kojalavičiaus šeimoje. Jų senelis iš motinos pusės buvo Kauno vaitas Albertas Beinartas. Žinant, kad visi trys broliai jauni paliko miestiečių luomą ir pasuko dvasininkų keliu, svarbu pasvarstyti, kokius įspūdius jie galėjo pasiimti su savimi iš gimtojo Kauno, ką jame galėjo matyti, arba, kitaip sakant, kaip atrodė XVII a. pradžios Kaunas ir gyvenimas jame.

Tuo metu tai jau buvo antras pagal dydį Lietuvos miestas ir labai svarbus prekybos centras. Kauno gyvenimą diktavo pirklių gyvenimo ritmas; tai buvo biurgeriškausias Lietuvos miestas. Kita Kauno savybė – intensyvus bažnytinis gyvenimas: XVII amžiuje jame, be parapiinės bažnyčios, buvo 2 katalikų vienuolynai ir dar 3 bažnyčios. Per pirmąjį XVII a. trečdalį Kaune atsirado dar 2 moterų vienuolynai. Su katalikais bandė konkuruoti Kauno liuteronų bendruomenė.

Jaunieji Kojalavičiai, anksti išėję iš Kauno, matyt, nepersiėmė miestietiškuoju mentalitetu, nes jo pėdsakų nematyti jų veikloje ir kūryboje; be to, jie ėmė naudoti bajorišką Vijūkų prievardį, o tai irgi kal-

ba apie tam tikras apčiuopiamas jų vertybines, luomines, socialines ir konfesines orientacijas.

Knygoje taip pat įdėta diena prieš konferenciją įvykusio forumo „Albertas Vijūkas-Kojalavičius ir šiuolaikinė Lietuvos istorinė sąmonė“ medžiagą. Ją parengė Aušra Tamošiūnienė.

Šioje knygoje taip pat pateikiama viena publikacija, kuria pristatomas iki šiol menkliau žinomas Kojalavičiaus heraldikos veikalas, parašytas lotynų kalba, – Šventasis Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos bei jai priklausančių provincijų giminių ir herbų vardynas („C“ raidė), taip pat svarbesniųjų pirmo 2009 m. pusmečio įvykių kronika.

Sigitas Narbutas

Vilnius, 2009 metų rugpjūčio 31 diena